

Β΄ Οικουμενική Σύνοδος

Από **OrthodoxWiki**

Η **Πρώτη σύνοδος της Κωνσταντινούπολης**, γνωστή ως **Β΄ Οικουμενική Σύνοδος**, ήταν η Εκκλησιαστική Σύνοδος που διενεργήθηκε το 381 μ.Χ. και συγκλήθηκε από τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο, μετά από προτροπή του Μελετίου Αντιοχείας^[1]. Στόχος της ήταν η εκκλησιαστική ειρήνευση^[2], αλλά και η «*επίλυση των αναφερόμενων εν τη εκκλησία κρίσιμων θεολογικών και διοικητικών προβλημάτων*»^[3].

Κύρια εστία εντάσεων μετά την Α΄ Οικουμενική σύνοδο, αναδείχτηκε ο προσδιορισμός της υπόστασης του Αγίου Πνεύματος, αλλά και η συνεχιζόμενη αμφισβήτηση της ομοουσίου υποστάσεως του Υιού με τον Πατέρα. Η σύνοδος αυτή επελήφθη των εν λόγω προβλημάτων και αποτέλεσε ουσιαστικά το κύκνειο άσμα της αρειανικής διαμάχης στην Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, αφού μετά τη σύνοδο του 383 στη Κωνσταντινούπολη, καμία άλλη σύνοδος δεν ασχολήθηκε ξανά με το ζήτημα αυτό^[4], ενώ έδρασε καταλυτικά και στη δυτική επαρχία της αυτοκρατορίας, όχι όμως και στην υπόλοιπη Δύση, που λόγω της ισχυρής Γοτθικής παρουσίας, συνεχίστηκε για αρκετά χρόνια ακόμα.

Β΄ Οικουμενική Σύνοδος	
Ημερομηνία	381
Τόπος	Κωνσταντινούπολη
Αποδοχή	Ορθόδοξη εκκλησία, Καθολική εκκλησία, Αγγλικανική εκκλησία, Λουθηρανισμός, Καλβινισμός

Προηγούμενη	Α΄ Οικουμενική Σύνοδος (Α΄ Νικαίας)
Επόμενη	Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος (Έφεσος)
Συγκλήθηκε από	Μέγα Θεοδοσίο
Προήδρευσε	Μελέτιος Α΄ Αντιοχείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Νεκτάριος
Συμμετοχή	Περίπου 150 επίσκοποι
Λόγοι σύγκλησης	Άγιο Πνεύμα, Αρειανισμός, Απολλιναρισμός, Μακεδονιανοί, Εκλογή επισκόπου Κωνσταντινούπολης

Πίνακας περιεχομένων

- 1 Λόγοι σύγκλησης της συνόδου
 - 1.1 Η πορεία προς τη Β΄ Οικουμενική σύνοδο
 - 1.2 Ο σκοπός σύγκλησης της συνόδου
- 2 Η σύνθεση της συνόδου και οι εργασίες
- 3 Το κανονικό-διοικητικό έργο της συνόδου
 - 3.1 Εισαγωγή
 - 3.2 Συνοπτική παράθεση και ερμηνεία Ιερών Κανόνων
- 4 Το δογματικό έργο της συνόδου
 - 4.1 Εισαγωγή
 - 4.2 Το σύμβολο Νίκαιας - Κωνσταντινούπολης
 - 4.2.1 Η αυθεντικότητα της προέλευσης του συμβόλου
 - 4.2.2 Το σύμβολο Νίκαιας-Κωνσταντινούπολης

- 4.2.3 Η διαμόρφωση του Συμβόλου
- 4.3 Η προσθήκη του Filioque
- 5 Τα αποτελέσματα της συνόδου
- 6 Υποσημειώσεις
- 7 Βιβλιογραφία

Λόγοι σύγκλησης της συνόδου

Η πορεία προς τη Β΄ Οικουμενική σύνοδο

Παρά την καταδίκη του αρειανισμού και τη σύνταξη συμβόλου πίστεως με το οποίο εκφραζόταν η κοινή πίστη της πλειοψηφίας των επισκόπων, η σταδιακή μεταστροφή του Μεγάλου Κωνσταντίνου, λόγω της επιρροής των ισχυρών γυναικών του παλατιού Βασιλίνας και Κωνσταντίας^[5], αλλά και του προσωπικού φίλου του Ευσεβίου Καισαρείας, προς τον αρειανισμό πυροδότησε νέο γύρο αρειανικής διαμάχης στην εκκλησία για περίπου 50 χρόνια. Τόσο οι ανακλήσεις αρειανών επισκόπων από την εξορία^[6], όσο και η διάθεσή του για μια συμβιβαστική λύση, ιδίως στο θέμα του «ομοουσίου», έφερε σε πλεονεκτική θέση τους αρειανίζοντες επισκόπους σε σχέση με τους εκφραστές της συνόδου της Νίκαιας, οι οποίοι επιπρόσθετα είχαν βρει και ένα σημαντικό σύμμαχο μετά τον θάνατό του Κωνσταντίνου, τον αρειανόφρονα αυτοκράτορα Κωνσταντίο. Με συστηματική προώθηση των ιδεών τους στο παλάτι κατάφεραν στην ανατολή να επικρατήσουν, την ώρα που υποστηρικτές επίσκοποι της συνόδου της Νίκαιας, αποπέμπονταν^[7] από τη θέση τους τους, ιδίως όσοι δε συνέτειναν σε μια πρόταση σύγκλησης προς τα σύμβολα της συνόδου του Σιρμίου (351) που είχαν εκφράσει οι αρειανόφρονες. Η σύνοδος μάλιστα Αριμίνου - Σελεύκειας το 359, παρουσία 400 επισκόπων, είχε επιβεβαιώσει πως η πλειοψηφία των επισκόπων συμφωνούσε με το Νικαϊκό σύμβολο^[8], ενώ οι παρεμβάσεις^[9] του μονοκράτορα Κωνσταντίου δεν επέτρεπαν την ελεύθερη συλλογική έκφραση

της πλειοψηφίας του σώματος της εκκλησίας, που και σε αυτή την περίπτωση υποχρεώθηκε σε υπαναχώρηση μετά από εξορίες επισκόπων^[10].

Ταυτόχρονα, με το πέρας της Α΄ οικουμενικής συνόδου οι αρειανικές θέσεις περί της υποστάσεως του Υιού αυξήθηκαν, εκφραζόμενες από τρεις παρατάξεις. Των ομοίων, των ομοιουσιανών και των ανομοίων ή ευνομοιανών, ενώ ιδίως μετά το 360 σταδιακά ενεφανίσθησαν θέσεις περί της υποστάσεως και του τρίτου προσώπου της Τριάδος, με κύριους εκφραστές, τους Μακεδονιανούς και τους Απολιναριστές οι οποίοι ονομάστηκαν πνευματομάχοι, όπως πνευματομάχοι αποκαλούνταν και οι αρειανόφρονες, αφού πέραν της κατωτερότητας του Υιού ως κτίσμα, κτίσμα θεωρούσαν και το Άγιο Πνεύμα. Χαρακτηριστικός είναι ο λόγος του Επιφανίου για την πίστη των αρειανιστών, λέγοντας πως «Το Άγιον Πνεύμα κτίσμα πάλιν κτίσματος φασίν είναι»^[11].

Ο σκοπός σύγκλησης της συνόδου

Κύριος σκοπός σύγκλησης της συνόδου ήταν «να εξαλείψει τα λείψανα του βία επιβληθέντος Αρειανισμού δια της αναστηλώσεως του κύρους της Α΄ οικουμενικής συνόδου και ολοκληρώσεως του Τριαδικού δόγματος κατά του οποίου εστρέφοντο οι ετερόδοξες ομολογίες»^[12] και να αποσαφηνίσει τον «λαβύρινθο εκθέσεων»^[13] από τη μεγάλη δογματική σύγχυση που είχε επέλθει. Ταυτόχρονα ήταν η θέληση του Αυτοκράτορα για ειρήνευση στην Ανατολική επαρχία της Αυτοκρατορίας, καθώς και η θέληση της εκκλησίας να διευθετήσει εκκλησιαστικά ζητήματα με αιχμή την αποκατάσταση του θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως^[14], αλλά και κανονικών ζητημάτων. Η σύνοδος αυτή οριστικώς κηρύχθηκε οικουμενική από την Δ΄ Οικουμενική, παρότι η συμπληρωματική και διευκρινιστική σύνοδος στην Κωνσταντινούπολη ένα έτος αργότερα, την είχε ήδη ανακηρύξει με αυτό τον τίτλο^[15]. Ο προβληματισμός όμως κυρίως τίθεται, εξαιτίας της «Ληστρικής συνόδου» του 449,

της οποίας τα πρακτικά, δεν την απαριθμούν στις οικουμενικές, ενώ αποκαλούν δεύτερη οικουμενική, τη θεωρούμενη σήμερα τρίτη^[16].

Από τη σύνοδο, πρέπει να αναφερθεί, πως δεν τηρήθηκαν πρακτικά, αλλά εκδόθηκε «*Τόμος*»^[17] πίστεως ο οποίος δε διασώζεται. Η αρχική πρόθεση του Θεοδόσιου κατά την κλήση, ήταν η συμμετοχή των ανατολικών επισκόπων, λόγω των διαστάσεων του εκκλησιαστικού ζητήματος στην ανατολή, ενώ εκφράζεται και η άποψη πως η δικαιοδοσία του - αυτοκράτορας της Ανατολής - δεν του επέτρεπε να κάνει αντίστοιχη κίνηση και στη Δύση, άποψη όμως, που δε βρίσκει ισχυρή απήχηση^[18]. Στη Δύση μάλιστα φαίνεται πως ήδη υπήρχαν αντιδράσεις, αφού δεν αναγνώριζαν τον επισκοπικό τίτλο του προεδρεύοντα Μελετίου^[19]. Από μια άλλη μεριά, η μη συνεύρεση αρχικά δυτικών επισκόπων εντείνει την άποψη πως ο αρχικός ρόλος τη συνόδου, δεν ήταν η οικουμενικότητα, όπως τελικά κρίθηκε από την σύνοδο του 382, αλλά η λογική μιας ενδημούσας συνόδου, η οποία εξελίχθηκε σε οικουμενική. Αυτό άλλωστε προδίδεται από τη προσχώρηση στο β΄ μέρος της συνόδου Αιγυπτίων και Ιλλυριών επισκόπων και την αναγνώριση του «*Τόμου*» από του δυτικούς^[20] ένα έτος αργότερα. Αν στόχος ήταν εξ αρχής η οικουμενικότητα θα θεωρείτο αδιανόητη η μη κλήση τους. Προς την ίδια κατεύθυνση, καταδεικνύεται η εκκρεμότητα της εκλογής του τοπικού επισκοπικού θρόνου της Κωνσταντινούπολης, θέμα το οποίο κρίνεται πως είχε αρχίσει να λαμβάνει σοβαρές διαστάσεις, όταν ο Πέτρος Αλεξανδρείας προέβη στην αντικανονική χειροτονία του Μαξίμου Κυνικού^[21], αλλά και με την όξυνση του προβλήματος με τον Μακεδόσιο και τις αυθαίρετες υπερόριες χειροτονίες του^[22].

Η σύνθεση της συνόδου και οι εργασίες

Στη σύνοδο συμμετείχαν 150 ανατολικοί επίσκοποι, με δεσπόζουσες προσωπικότητες των Αντιοχείας Μελέτιο,

Γρηγόριο Ναζιανζηνό, Νεκτάριο Κωνσταντινουπόλεως, Τιμόθεο Αλεξανδρείας, Κύριλλο Ιεροσολύμων, Ικονίου Αμφιλόχιο, Γρηγόριο Νύσσης, Ταρσού Διόδωρο κ.α.^[23]. Επίσης ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος, παραβρέθηκε στην εναρκτήρια συνεδρία^[24]. Η σύνοδος όπως προαναφέρθηκε είχε διττό σκοπό, δηλαδή την επίτευξη επίλυσης βασικών άμεσων αναγκών της εκκλησίας, αλλά και την αντιμετώπιση δογματικών θεωριών. Ήδη από την εποχή της ανόδου του Θεοδοσίου στο θρόνο, είχε εκφραστεί η διάθεση για μία οικουμενική σύνοδο, η οποία θα διακήρυττε την ενότητα της εκκλησίας, την πίστη στο σύμβολο της Νίκαιας και θα αντιμετώπιζε τις κακοδοξίες. Πρωτοστάτης αυτής της κίνησης υπήρξε ο Μέγας Βασίλειος^{[25][26]} που από το 372 επιδίωξε, αν και για διάφορους λόγους δε κατέστη δυνατή η επιθυμία του, σύγκληση μεγάλης συνόδου. Θεολογικά η σύνοδος είχε προετοιμαστεί από τον Μελέτιο και τη σύνοδο των 153 επισκόπων το 379 στην Αντιόχεια, στην οποία είχε ήδη κατοχυρωθεί η Τριαδολογική θεολογία των Καππαδοκών πατέρων^[27].

Αρχικά πρόεδρος της συνόδου ήταν ο Μελέτιος Αντιοχείας, ο οποίος απεβίωσε κατά τη διάρκεια των εργασιών. Πρώτο μέλημα της συνόδου όπως διαφαίνεται από τη σχετική γραμματεία^[28] ήταν η εκλογή του Γρηγορίου από τη Ναζιανζό, με τη σχετική προώθησή του από τον Μελέτιο. Κατά την ίδια περίοδο συντάχθηκαν και κανόνες, με σημαντικότερους τον πρώτο και τον τρίτο οι οποίοι δήλωναν την αμετακίνητη πίστη στο Σύμβολο της Νίκαιας και την απόδοση πρώτων πρεσβειών τιμής στην εκκλησία της Κωνσταντινούπολης στην ανατολή και δεύτερα τη τάξη μετά τη Ρώμη. Ένα ακόμα θέμα που τέθηκε στη σύνοδο ήταν ο θρόνος της Αντιοχείας, λόγω του προβλήματος του Ευσταθιανού σχίσματος. Ο Μελέτιος προωθούσε την άποψη πως για να γεφυρωθεί το χάσμα έπρεπε να μην εκλεγεί νέος επίσκοπος σε περίπτωση θανάτου ενός εκ των δύο. Ο ίδιος όμως απεβίωσε πριν το τέλος της συνόδου και ενώ ο Γρηγόριος προωθούσε το αίτημά του, συνάντησε ισχυρές αντιδράσεις που δεν επέτρεψαν την προωθούμενη λύση, εντείνοντας το πρόβλημα. Τελικά τοποθετήθηκε στη θέση αυτή

ο Φλαβιανός, με αποτέλεσμα τις μετέπειτα έντονες αντιδράσεις των δυτικών επισκόπων, που δεν τον αναγνώρισαν. Σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις διαδραμάτισε ο Διοδώρος Ταρσού, ο οποίος είχε και σοβαρές θεολογικές διαφωνίες προς τον Γρηγόριο, όπως αποδείχθηκε από τις απόψεις που εξέφρασαν στο λεγόμενο χριστολογικό ζήτημα. Αποτέλεσμα ήταν να παραιτηθεί ο Γρηγόριος λόγω των αντιδράσεων από τη μερίδα των επισκόπων που δεν συμφωνούσαν με τη διαλλακτική τακτική του, αλλά και τους ψιθύρους περί αντικανονικής χειροτονίας του (μεταθετό)^[29], παρά την αντίθεση του Θεοδοσίου^[30]. Στη θέση του προωθήθηκε ο Νεκτάριος υπό την ισχυρή επιρροή του Διοδώρου Ταρσού, με αποτέλεσμα η σύνοδος να εκκινήσει με πρόεδρο τον Μελέτιο, να εκτελέσει εργασίες με τον Γρηγόριο και να κλείσει με τον Νεκτάριο^[31]. Οι εργασίες διήρκεσαν από το Μάιο μέχρι τις 30 Ιουλίου του 381. Το δεύτερο μέρος τη συνόδου, απαιτούσε υποχρεωτικά μεγαλύτερη σύνθεση συνέδρων ειδάλλως αδυνατούσε να εφαρμόσει στην πράξη συγκεκριμένες εκκλησιαστικές διαδικασίες, οι οποίες μπορούσαν να τεθούν σε εφαρμογή μετά τη συμμετοχή στη σύνοδο των επισκόπων Ιλλυρικού και Αιγύπτου. Τις αποφάσεις προσυπέγραψαν ένα έτος αργότερα οι δυτικοί^[32] μετά από σύνοδο στη Ρώμη. Σε αυτή τη σύνοδο, προσκάλεσαν και τους ανατολικούς επισκόπους, οι οποίοι δε θεώρησαν σκόπιμο να παραστούν. Αντ' αυτού, σε νέα σύνοδο, όπως προαναφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη, εξέδωσαν «τόμο» με την πίστη των *ρν' πατέρων*, χαρακτηρίζοντας τη σύνοδο οικουμενική, την οποία και αποδέχτηκαν τελικά οι συγκληθέντες δυτικοί επίσκοποι στη Ρώμη.

Το κανονικό-διοικητικό έργο της συνόδου

Εισαγωγή

Το κανονικό έργο της συνόδου, λόγω της μη τήρησης

πρακτικών, προκάλεσε αρκετές συγχύσεις σε ότι αφορά την έκταση και το περιεχόμενο των κανόνων της συνόδου. Σκοπός ήταν η εφαρμογή των κανονικών διατάξεων σε όλο το σώμα της εκκλησίας ακόμα και των αιρετικών, γι αυτό προσεκλήθησαν οι φορείς των ήπιων ετερόδοξων προσεγγίσεων των Μακεδονιανών, Απολιναριστών, αλλά και Αρειανοί (οι οποίοι όμως δε προσήλθαν), όχι ως μέλη, αλλά με στόχο την ερμηνεία των αποφάσεων, ώστε να μην αποχωρίζεται το κανονικό έργο από το θεολογική ερμηνεία του. Χαρακτηριστικά στην επιστολή των μελών της συνόδου προς τον Θεοδόσιο^[33] καταγράφεται με σαφήνεια το κανονικό έργο της συνόδου που ήταν:

- α. ανανέωση της κοινωνίας των μελών της
- β. διατύπωση σύντομων όρων για την επικύρωση της πίστης της Νίκαιας
- γ. αναθεματισμός αιρετικών παρεκκλίσεων
- δ. ψήφιση ορισμένων κανόνων προς τη σχετική τάξη της εκκλησίας^[34].

Οι αποφάσεις των κανόνων της συνόδου κατοχυρώθηκαν με αυτοκρατορικό διάταγμα^[35].

Οι αριθμός των κανόνων που αποδίδονται σήμερα στην β' οικουμενική σύνοδο είναι επτά (7), αλλά αμφισβητείται από τη θεολογική έρευνα. Αυτό διότι οι αρχαίες λατινικές συλλογές διατηρούν 4 κανόνες, το Συνοδικό της συνόδου τρεις^[36], οι εκκλησιαστικοί ιστορικοί του 5ου αιώνα αναφέρουν τέσσερις, ο Ιωάννης Σχολαστικός αποδίδει 6 τον 6ο αιώνα, ενώ οι μεταγενέστεροι ιστορικοί και κανονολόγοι αποδίδουν επτά^[37]. Σύμφωνα με τη σημερινή επικρατούσα άποψη οι κανόνες 5 και 6 είναι μεταγενέστεροι, δηλαδή της εν Κωνσταντινούπολη συνόδου του 382, ενώ ο 7ος θεωρείται απόσπασμα επιστολής της εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως προς τον Μαρτύριο Αντιοχείας^[38]. Κατά άλλη άποψη οι κανόνες 5, 6, 7 είναι κανόνες της οικουμενικής συνόδου ενσωματωμένοι στους πρώτους 4, οι οποίοι διασπάστηκαν σε μεταγενέστερες συλλογές, αφού ο 5ος κανόνας σχετίζεται με συζητήσεις της

συνόδου για ειρήνευση στην εκκλησία της Αντιόχειας, ο 6ος σχετίζεται με το 2ο και ο 7ος είναι σχετικός με τον 1ο κανόνα.

Εν κατακλείδι οι κανόνες μπορούν να διαχωριστούν σε δύο κατηγορίες. Σε αυτούς που αποσκοπούσαν στην αποκατάσταση της ενότητας στην εκκλησία με βάση την ορθή πίστη δηλαδή ο 1, 5, 6 (α), 7 και σε αυτούς που διασφαλίζουν την ενότητα με βάση τη κανονική τάξη και ανήκουν οι υπόλοιποι κανόνες.

Συνοπτική παράθεση και ερμηνεία Ιερών Κανόνων

Για το πλήρες κείμενο των Ιερών Κανόνων, βλ. λήμμα Β΄ Οικουμενική Σύνοδος (κανόνες).

Κανών Α΄: Κυρώνει την πίστη των πατέρων της Νίκαιας και αναθεματίζει τις αναφυόμενες αιρέσεις. Σκοπός του κανόνος είναι να διακηρύξει τη σταθερότητα στην πίστη της Α΄ Οικουμενικής συνόδου, να διακηρύξει πως κάθε αθέτηση του συμβόλου της αποτελεί αιρετική δοξασία. Τέλος αναθεματίζει δεδομένες ετερόδοξες ομολογίες (Ευνομοϊανοί, Ημιαρειανοί, Πνευματομάχοι κ.α.).

Κανών Β΄: Απαγορεύει κάθε υπερόρια επέμβαση σε αλλότριες εκκλησιαστικές διοικήσεις. Κατά το παρελθόν στα εκκλησιαστικά πράγματα οι υπερόριες χειροτονίες συνέβαιναν λόγω των διωγμών^[39], με σκοπό την διοικητική οικονομία του ποιμνίου, όπως κατά τους αποστολικούς κανόνες ορίζετο^[40]. Επειδή όμως παρατηρήθηκαν υπερόριες χειροτονίες (Πέτρος Αλεξανδρείας - Μάξιμος Κυνικός), οι οποίες στόχο είχαν προώθηση προσωπικών συμφερόντων, ορίστηκε κατά το παράδειγμα του 6ου κανόνος της Α΄ Οικουμενικής συνόδου, πως επίσκοπος δε μπορεί να χειροτονηθεί κάποιος χωρίς την συγκατάβαση της επαρχιακής συνόδου.

Κανών Γ΄: Αποδίδει στην Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως τα δεύτερα σε τάξη Πρεσβεία τιμές. Αποδίδεται μάλιστα στην Κωνσταντινούπολη η ονομασία *Νέα Ρώμη*. Η παρουσία αυτού του κανόνος είναι πραγματικά πολύ σημαντική γιατί

δημιουργήθηκαν περί αυτής σημαντικές ερμηνευτικές αποκλίσεις, ιδίως δε από τους Λατίνους θεολόγους και αυτό γιατί θεωρήθηκε ως κλίμακα εξουσίας στην εκκλησιαστική διοικητική τάξη. Σύμφωνα όμως με το Πηδάλιον αυτός ο κανόνας «δηλοί ισότητα τιμής, και τάξιν...όχι δεύτερον τη τιμή, αλλά τη τάξη της τιμής...καθώς αδύνατο είναι να ευρεθούν δύο τινά ίσα όντα»^[41].

Κανών Δ΄: Ορίζει τη χειροτονία του Πέτρου Κυνικού αντικανονική, καθώς και τις χειροτονίες που διενήργησε.

Κανών Ε΄: Κυρώνει τον τόμο πίστεως των δυτικών. Σύμφωνα με τον Νικόδημο Αγιορείτη, ο κανόνας αυτός είναι ειδικός και μερικός^[42]. Έτσι επί της ουσίας κυρώνεται το σύμβολο της πίστης της Νίκαιας, αλλά και η τριαδολογία των Καππαδοκών πατέρων, όπως αυτή εκφράστηκε στον τόμο της εν λόγω συνόδου.

Κανών ΣΤ΄: Αποτελεί συμπλήρωση της δευτέρας κανονικής διατάξεως της συνόδου που ως σκοπό έχει να ορίσει ένα πλαίσιο περί των κατηγοριών κατά επισκόπων. Ορίζει πως αν είναι ιδιωτική η καταγγελία για χρηματισμό ή πλεονεξία τότε να μην εξετάζεται το θρήσκευμα του κατηγορούμενου, αν όμως κατηγορείται για έγκλημα ή ιεροσυλία, να εξετάζεται η δογματική πεποίθηση, αλλά και αν οι κατήγοροι έχουν επίσης κατηγορηθεί στο παρελθόν και έχουν απαλλάξει τον εαυτό τους από κάθε αμφιβολία. Ορίζει επίσης πως οι κατηγορίες πρέπει να εμφανίζονται ενώπιον τοπικής συνόδου και να λαμβάνεται εκεί η απόφαση.

Κανών Ζ΄: Καθορίζει τον τρόπο εισαγωγής των επιστρεφόντων στην εκκλησία αιρετικών. Αυτοί για να εισέλθουν στην εκκλησία πρέπει να παραδώσουν Λίβελλο πίστης. Οι Αρειανοί, Μακεδονιανοί, Απολλιναριστές ορίζονται να μην αναβαπτισθούν, αλλά να μετέχουν εκ νέου του χρίσματος, ενώ Μοντανιστές, Ευνομιανοί, Σαβελλιανοί να αναβαπτιστούν λόγω της άκυρης τέλεσης του αρχικού μυστηρίου.

Το δογματικό έργο της συνόδου

Εισαγωγή

Παρότι δεν τηρήθηκαν πρακτικά η σύνοδος στην Κωνσταντινούπολη εξέδωσε «Τόμο»^[43] με την ορθόδοξο διδασκαλία της συνόδου, όπως φαίνεται μέσα από τη συνοδική επιστολή της συνόδου της Κωνσταντινουπόλεως του 382, προς τους δυτικούς επισκόπους ^[44], ο οποίος σήμερα δε διασώζεται. Έτσι με το πέρας της Οικουμενικής συνόδου ολοκληρώθηκε και έκλεισε οριστικά το τριαδικό δόγμα ^[45] για την εκκλησία, ορίζοντας αμετακίνητη πίστη στην ομοουσιότητα του Υιού όπως και από την προηγούμενη οικουμενική σύνοδο διατυπώθηκε, αλλά και του Αγίου Πνεύματος.

Έτσι οι πατέρες της συνόδου εξέλεξαν όλα τα χωρία της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, τα αναφερόμενα στις ενέργειες του Πατρός και του Υιού και μέσω αυτής της συλλογής κατέληξαν πως όλες τις ενέργειες του Θεού Πατρός έχει ο Λόγος ο Μονογενής, όχι λόγω χάριτος αλλά φυσικώς. Δηλαδή ότι τα πάντα είναι κοινά εκτός από τα υποστατικά ιδιώματα. Εν συνεχεία συλλέγοντας χωρία των εν σαρκί ενεργειών του Λόγου, απέδωσαν τις ιδιότητες των ανθρωπίνων ενεργειών στην κτιστή φύση και μόνο. Έτσι κατέληξαν πως «τα θεία ενεργεί ο Θεός και τα ανθρώπινα ο άνθρωπος»^[46]. Τελικά αποφάνθηκαν ότι εν σαρκωθέντι Λόγω μόνον ενώνονται ασυγχήτως, ατρέπτως, αχωρίστως και αδιαιρέτως η θεία φύση και η ανθρώπινη φύση και οι φυσικές ιδιότητες κάθε φύσεως φυσικώς. Σαφώς δηλωτικά των απόψεων των συνοδικών επισκόπων είναι τα κατωτέρω χωρία εκ της συνοδικής επιστολής στη Ρώμη.

Έτσι για τον Υιό και Λόγο,

*«Τον της ενανθρωπήσεως του του Κυρίου λόγον
αδιάστροφον σόζωμεν, ούτε άψυχον, ούτε άνουν, ούτε
ετελή την της σάρκας οικονομίαν παραδεχόμενοι, όλον δε*

ειδότες τέλειον μεν προ αιώνων όντα Θεόν Λόγον, τέλειον δε άνθρωπον επ'εσχάτων των ημερών δια την ημετέραν σωτηρίαν γενόμενον»^[47].

ενώ για το Άγιο Πνεύμα δηλούται:

«ομοτίμου τε της αξίας και συναϊδίου βασιλείας, εν τρισί τελειοτάταις υποστάσεσιν, ήγουν τρισί τελείοις προσώποις, ως μήτε την Σαβελλίου νόσον χώραν λαβείν, συγχεομένον των υποστάσεων, ειτ ουν των ιδιοτήτων αναιρουμένων, μήτε ..., της ουσίας ή της φύσεως ή της θεότητος τεμνόμενης και τη ακτίστω και ομουσίω και συναϊδίω Τριάδι μεταγενεστέρας τινός κτιστής ή ετερουσίας φύσεως επαγομένης»^[48],

Το σύμβολο Νίκαιας - Κωνσταντινούπολης

Η αυθεντικότητα τής προέλευσης του συμβόλου

Το σύμβολο της συνόδου Νικαίας -

Κωνσταντινουπόλεως ονομάστηκε έτσι λόγω του ότι τα πρώτα επτά άρθρα του είχαν θεσπιστεί από τη σύνοδο της Νίκαιας, ενώ τα υπόλοιπα πέντε από τη σύνοδο της Κωνσταντινούπολης. Επίσης ονομάζεται και σύμβολο των «ρν´ (150) πατέρων».

Το σύμβολο αυτό τελικά αποτέλεσε σημείο διχασμού της θεολογικής κοινότητας και οι ερευνητές κατά βάση έστρεψαν σε δύο κατευθύνσεις τις τοποθετήσεις τους, για το αν τελικά συνετάχθη ένα νέο σύμβολο πίστεως ή όχι, αλλά και κατά πόσο το σύμβολο αυτό όντως ετέθη συμπληρωματικώς ή παραλλήλως με το σύμβολο της Νίκαιας. Θεολόγοι όπως οι *Hort, Harnack*^[49], *Kattenbush*^[50], *Kuntze*^[51] διετύπωσαν ενστάσεις και υποστήριξαν πως το σύμβολο αυτό δεν είναι γνήσιο της συνόδου, αλλά μεταγενέστερο. Στο κέντρο των επιχειρημάτων τους βρέθηκαν τόσο οι αλλαγές στο σύμβολο, που θεώρησαν ότι άλλαζαν τη μορφή και τη σύσταση του συμβόλου της Νίκαιας, όσο και οι προσθέσεις που καθ'αυτούς

αλλοίωναν το σύμβολο και ήσαν αντίθετες προς τον πρώτο κανόνα. Ως θέση πρότειναν πως η βάση βεβαίως είναι το σύμβολο της Νίκαιας, αλλά με προσθήκες και βελτιώσεις *εν ταις κατηχήσεσι* του Κυρίλλου Αλεξανδρείας. Ταυτόχρονα θεμελίωναν αυτή την άποψη στηριζόμενοι πως ουδέποτε ενεφανίσθη με αυτή τη μορφή το σύμβολο των *ρν´ πατέρων* έως της Δ´ Οικουμενικής συνόδου.

Κάτι τέτοιο όμως δε φαίνεται να ισχύει, καθώς παρά τις σποραδικές μαρτυρίες που υπάρχουν, φαίνεται πως το σύμβολο αυτό ή η ομολογία ήταν γνωστή από το Θεόδωρο Μοψουεστίας, το Νεστόριο, τον Ιωάννη το Χρυσόστομο, τον Κύριλλο Αλεξανδρείας, το Διογένη Κυζίκου κ.α. [52]. Η σπάνια χρήση του, αφενός εξηγείται από το ότι δεν είχε λάβει όντως αρχικώς οικουμενική διάσταση η σύνοδος [53][54], παρά την άμεση ανακήρυξή της, όπως ανωτέρω κατεδείχθη, αλλά και από το ότι δεν θέλησαν οι πατέρες να υποβιβάσουν την σύνοδο της Νίκαιας, αφού ο αγώνας για 50 έτη κατά των ετεροδόξων είχε επικεντρωθεί στο κύρος του συμβόλου της Νίκαιας [55]. Μάλιστα στον Αγκυρωτό του Επιφανίου που συνετάχθη επτά έτη νωρίτερα της συνόδου φέρεται να υπάρχει εξ ολοκλήρου το σύμβολο της Νίκαιας-Κωνσταντινούπολης, αλλά η έρευνα έχει καταλήξει πως πρόκειται για ύστερη αντικατάσταση του συμβόλου της Νίκαιας. Πέραν τούτου, ο *Ιωάννης Καρμίρης* συμφωνώντας με τον *H. Schwarz*, παρατηρεί πως «ουδείς ... κατελάχιστον ημφεσβήτησε την ύπαρξιν ή τη γνησιότητα ή το κύρος του συμβόλου Κπόλεως, αλλά πάντες ομοφώνως απεδέχθησαν αυτό ως πρϋπάρχον κοινόν και γνήσιον Σύμβολον, συμπεριλαμβανομένων και των παπικών αντιπροσώπων» [56][57] κατά τη Δ´ Οικουμενική σύνοδο.

Οι *Hort* και *Harnack* επίσης υποστήριξαν πως οι κοινές λέξεις, συμβόλου Νικαίας και Συμβόλου Νικαίας - Κωνσταντινούπολης, είναι 33 προς τις 178, ενώ αυτές είτε είναι πρωτότυπες, είτε εκλείφθησαν από άλλο σύμβολο. Ο *Schmidt* αναιρώντας αυτή την άποψη υποστήριξε πως 86 λέξεις είναι κοινές, ενώ κατά τον *Χρυσόστομο Παπαδόπουλο*, αν αφαιρέσουμε τις προσθήκες περί του Αγίου Πνεύματος και

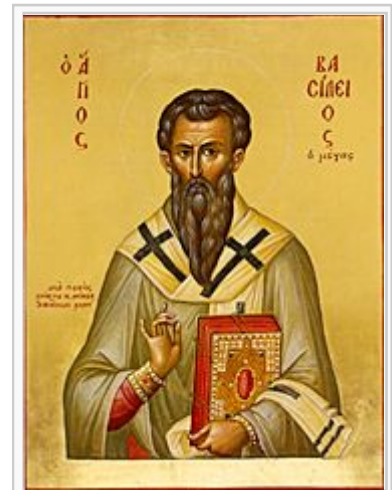
ύστερα, 76 από τις 126 είναι κοινές δηλαδή τα 3/5. Αλλά και πάλι θεωρεί πως αυτή η αρίθμηση είναι εσφαλμένη, καθώς ως λέξεις περιλαμβάνονται και τα άρθρα, οι σύνδεσμοι και οι προθέσεις. Έτσι παρατηρώντας το σύμβολο της Νίκαιας ανευρίσκουμε 140 λέξεις εκ των οποίων 87 είναι κύριες λέξεις, 23 είναι προθέσεις, 22 σύνδεσμοι και 28 άρθρα. Αφαιρώντας τους αναθεματισμούς τελικά παρατηρεί πως από τις 56 κύριες λέξεις^[58] του συμβόλου της Νίκαιας, οι 53 χρησιμοποιήθηκαν στο σύμβολο Νίκαιας-Κωνσταντινούπολης^[59], ενώ στο εν λόγω σύμβολο οι παραλειπόμενες 3 λέξεις από το σύμβολο της Νίκαιας αντικαταστάθηκαν από 19 λέξεις, πλειάδα των οποίων είχαν φιλολογικό χαρακτήρα^[60] λόγω λεξικών αναγκών, που επιβάλλονταν για λόγους ύφους, ευφωνίας και ρυθμού, ώστε να διευκολύνουν την απομνημόνευση και την εμμελή ανάγνωση^[61]. Την ίδια στιγμή η ομοιότητα του Κυριλλικού συμβόλου αγγίζει τις 38 λέξεις από τις 170. Διάθεση μάλιστα για προσθήκες, οι οποίες δε θα συνιστούσαν μεταβολή αλλά συμπλήρωση, λόγω ελλείψεων στο σύμβολο, είχαν εκφραστεί και από τον πρωτεργάτη σύγκλησης της συνόδου Μέγα Βασίλειο, αναφέροντας πως «πλην της εις το Πνεύμα το άγιον δοξολογίας, δια το εν παραδρομή τους πατέρας ημών τούτου του μέρους επιμνησθήναι, ούπω κατ'αυτό ζητήματος τότε κεκινημένου...εκτός του προκοπής τινά αύξησιν επιθεωρείσθαι τοις λεγομένοις, όπερ ουχί μεταβολή εστίν εκ του χειρόνος προς το βέλτιον, αλλά συμπλήρωσις του λείποντος κατά την προσθήκην της γνώσεως»^[62].

Η παραδοχή βέβαια πως η νέα αυτή προσπάθεια δεν αλλοιώνει το σύμβολο της Νίκαιας θεμελιώθηκε και με διαφορετικούς τρόπους, αλλά και με σοβαρά επιχειρήματα εκατέρωθεν. Έτσι κατά βάση είναι πιστευτό πως το σύμβολο αποτελεί το ίδιο σύμβολο το οποίο αναδεικνύει «πλατύτερον» την πίστη της συνόδου της Νίκαιας^[63].

Συνάμα, η ταυτόχρονη διακήρυξη προς τον αυτοκράτορα πως στόχος της συνόδου ήταν και η διατύπωση «*σύντομων όρων*» ενίσχυσε προς αυτή την κατεύθυνση την έρευνα, συμπληρωματικά με τα παραπάνω. Παρόλα αυτά ακόμα και

σήμερα διατυπώνονται απορίες γιατί εφόσον πραγματικώς το σύμβολο αυτό είχε στόχο να αντικαταστήσει το σύμβολο των «*τιῶν πατέρων*», πληρώνοντας το λογικό κενό που υπήρχε με την εμφάνιση νέων δοξασιών, αγνοήθηκε πλήρως κατά τις συζητήσεις μεταξύ Κυρίλλου Αλεξανδρείας και Ιωάννη Αντιοχείας για την αποκατάσταση κοινωνίας των δύο

εκκλησιών κατά την Γ΄ Οικουμενική σύνοδο^[64] (παρά την άποψη του H.Scwhartz ότι επικυρώθη υπό της τρίτης οικουμενικής συνόδου, άποψη που κρίνεται εσφαλμένη λόγω λάθος εκτίμησης και κατανόησης ενός χωρίου κυρώσεως παπικών αντιπροσώπων^[65], αφού η αναφορά γίνεται τελικά προς το σύμβολο της Νίκαιας και όχι το Νίκαιας-Κωνσταντινούπολης); Για πιο λόγο εμφανίζεται σποραδικά μέχρι την επισημοποίηση του από την Δ΄ Οικουμενική σύνοδο, την ώρα που η κατά γράμμα ερμηνεία του πρώτου κανόνα δεν αφήνει περιθώριο για σύνταξη νέου κανόνα; Από κάποιους θεολόγους^[66] αυτό πιθανώς ερμηνεύεται ότι το σύμβολο τέθηκε ως μια ομολογία πίστεως η οποία αναγνωρίστηκε από την Δ΄ οικουμενική σύνοδο ως σύμβολο, εξού και κατά την διάρκεια τη συνόδου αυτής ανεγνώσθησαν και τα δύο σύμβολα^[67], κατά άλλους η σύνοδος συνέταξε δικό της νέο σύμβολο παραλλήλως προς της Νίκαιας, προς αντιμετώπιση

Ο Μέγας Βασίλειος
Πρόδρομος της
συνόδου

της νέας δογματικής κατάστασης^[68], ενώ τέλος, κατά μια άλλη προσέγγιση, το σύμβολο αυτό κατά το ρηθέν του Μεγάλου Βασιλείου αποτέλεσε τη φυσική συμπλήρωση του ελλειπόντων ζητημάτων του προϋπάρχοντος^[69].

Το σύμβολο Νίκαιας-Κωνσταντινούπολης

1. Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.
2. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων • φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.
3. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.
4. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.
5. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.
6. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.
7. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.
8. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

9. Εἰς μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

10. Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

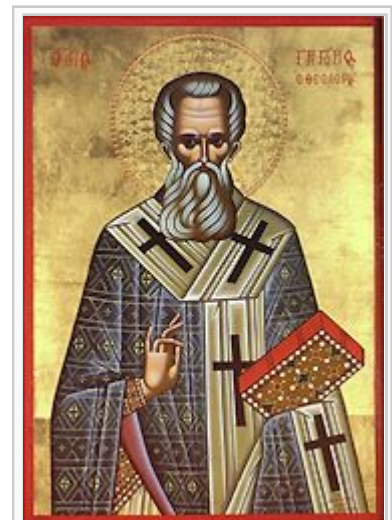
11. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ἀμήν.

Ἡ διαμόρφωση του Συμβόλου

Κύριοι διαμορφωτές του συμβόλου σήμερα εμφανίζονται οι Καππαδόκες πατέρες, των οποίων η δογματική αποσαφήνιση στη διδασκαλία των ὁρών και της τριαδολογικής σχέσης επικυρώθηκε με τον ευρύτερο δυνατό τρόπο, αλλά και ειδικῶς οι Μέγας Βασίλειος και Γρηγόριος Θεολόγος με τη θεολογία που διατύπωσαν. Κατά το Νικηφόρο Κάλλιστο, ο ἕτερος Καππαδόκης θεολόγος Γρηγόριος Νύσσης^[70] ἦταν και ο ἄμεσος συντάκτης και διαμορφωτής του συμβόλου. Ο Μέγας Βασίλειος στο ἔργο του Περί του Αγίου Πνεύματος εἶχε θεολογικά αναλύσει την κυριότητα του Αγίου Πνεύματος, ενώ ο Γρηγόριος ο Θεολόγος εἶχε χρησιμοποιήσει σε ουδέτερο γένος το επίθετο «Κύριος» ως χαρακτηριστικό του Πνεύματος^[71].

Ο Ἅγιος Γρηγόριος
Ναζιανζηνός
Ἐκ των προέδρων της
συνόδου

Οι προσθήκες του συμβόλου εἶναι οι εκφράσεις «*σαρκωθέντα εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου*», «*σταυρωθέντα υπέρ ημών επί Ποντίου Πιλάτου*», «*καθεζόμενον εκ δεξιόν του Πατρός*», «*ου της βασιλείας ουκ ἔσται τέλος*», «*εἰς μίαν αγίαν καθολικὴν και αποστολικὴν εκκλησίαν, ομολογούμεν εν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁματιῶν, προσδωκόμεν ἀναστασιν νεκρῶν και ζωὴν του μέλλοντος*»

αιώνος». Τα επί μέρους αυτά στοιχεία επισημαίνονται με κάποιες παραλλαγές ή αυτούσια σε σύμβολα της εικοσαετίας 341-360, τα οποία συντάσσονταν προς αποκατάσταση του συμβόλου της Νίκαιας και που συχνά περιείχαν ορθόδοξες κατά την εκκλησία θέσεις^[72]. Το ότι ο Γρηγόριος ο Θεολόγος εντοπίζει το έργο της συνόδου στην προσθήκη του άρθρου περί του Αγίου Πνεύματος και ο Μέγας Βασίλειος παραθέτει το σύμβολο της Νίκαιας χωρίς την έκφραση «*Θεόν εκ Θεού*»^[73], καταδεικνύει ότι τα νέα στοιχεία είχαν γίνει δεκτά πριν τη σύνοδο. Από το σύμβολο της Νίκαιας οι εκφράσεις που δεν περιελήφθησαν στο σύμβολο των ρν' πατέρων, είναι οι «*τουτέστιν εκ της ουσίας του πατρός*», «*Θεόν εκ Θεού*», «*τα τε εν τω ουρανώ και τα εν τη γη*». Οι τρεις αυτές εκφράσεις προφανώς θεωρήθηκαν περιττές επαναλήψεις^[74] ένεκα της εμφάνισης λέξεων και φράσεων όπως «*ομοούσιον*», «*Θεόν αληθινόν εκ Θεού αληθινού*» και «*δι ού τα πάντα εγένετο*». Επίσης αφαιρέθηκαν και οι αναθεματισμοί λόγω ότι το σύμβολο έπρεπε να περιλαμβάνει πλέον μόνο θέσεις και όχι αρνήσεις^[75].

Κύριος στόχος των εκφράσεων ήταν να δοθούν απαντήσεις και να αποκλειστούν εκπεφρασμένες κακοδοξίες, όπως του Μακεδονίου, του Απολλιναρίου, του Μαρκέλλου Άγκυρας και των πνευματομάχων. Έτσι:

- Το 8ο άρθρο αναφέρει «*Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῶ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν*».

Η διατύπωση αυτή έχει άμεση αναφορά κατά των πολεμίων του Αγίου Πνεύματος και έχει βάση αγιογραφική. Έτσι η λέξη «*Κύριον*» ελήφθη εκ Β' Κορινθίων 3, 17-18, αν και ο Α. Adam υποστήριξε πως αυτό μπορεί να αποχωριστεί και από το εν λόγω χωρίο, αφού κατά βάση στόχο έχει να δηλώσει την αυτοτέλεια του Αγίου Πνεύματος. Η λέξη «*ζωοποιόν*» από Κατά Ιωάννην 6, 63/Προς Ρωμαίους 8,12/Β' Κορινθίους 3,6. Η φράση «*τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον*» από το Κατά

Ιωάννην 15, 26. Τέλος η σύνοδος θέλησε να αποφύγει τον όρο «ομοούσιος» κατ' οικονομίαν, ώστε να καταστεί ευκολότερη η εισαγωγή αιρετικών στην εκκλησία. Γι' αυτό το λόγο χρησιμοποίησε τον όρο «τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον», που επί της ουσίας διδάσκει το ομοούσιο. Τέλος η έκφραση «τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν» πάρθηκε εκ της Β' Καθολικής επιστολής Πέτρου 1, 21, που αναφέρεται πως «υπὸ Πνεύματος Αγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ Ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι». Επίσης δια του τονισμού των «προφητῶν», στόχο καταστάται η αναφορά στην Παλαιά Διαθήκη, ώστε να εξαίρεται μέσω της φράσης αυτής «ἡ προπαρασκευαστικὴ σημασία της ἐν Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀποκαλύψεως δια τα ἐν Χριστῷ πραγματοποιηθέντα ἀλλ ἡ σημασία τοῦ γεγονότος παραμένει ἀμείωτος ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἡ κατὰ τα ἀνωτέρω τάξις καὶ θέσις της Παλαιᾶς Διαθήκης ἐντάσσεται ἐν τῷ συμβόλῳ ἐντὸς αὐτῶν τούτων των περὶ Αγίου Πνεύματος ἀποφάσεων καὶ προσδιορισμῶν»^[76]

- Η φράση του 3ου άρθρου «σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Αγίου καὶ Μαρίας της Παρθένου» απευθύνεται πρὸς τὴν θέση τοῦ Ἀπολλιναρίου, ὁ ὁποῖος κήρυττε τὸ Θεὸ Λόγο ἐγκατεικημένο στὸν Χριστό, ἀντὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς. Αὐτὴ ἡ ἐκφραση προϋπάρχει στὸ σύμβολο τῆς Νίκης (Θράκης) τοῦ 359, προτοῦ ἐμφανιστεῖ ἡ θέση τοῦ. Στόχος ἐπίσης καὶ τετάρτου άρθρου («Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα»), εἶναι ὁ Ἀπολιναρισμός.
- Η ἐκφραση τοῦ πρώτου άρθρου «ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς» κατὰ Μαρκιωνιτῶν, Μανιχαίων καὶ Ἑρμογένους, που δέχονταν ὕλη αἰώνια, ταυτοχρόνως δε με τὴν ἐκφραση «ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων» καὶ κατὰ των ἀρειανῶν.
- Η ἐκφραση τοῦ β' άρθρου «πρὸ πάντων τῶν αἰώνων» χρησιμοποιεῖται κατὰ Ἀρειανῶν, Μαρκέλλου Ἄγκυρας, Φωτεινοῦ Σιρμίου καὶ Εὐνομίου που κήρυσσαν ἐν χρόνῳ γέννηση.
- Οἱ ἐκφράσεις «καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης» καὶ «οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος» κατὰ Μαρκέλλου Ἄγκυρας πρὸς δήλωση τῆς αἰωνίου διακρίσεως Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

- Τα άρθρα 6 και 7 «καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός» και «οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος» κατά Μαρκέλλου Ἀγκυρας και Φωτεινού Σιρμίου, που αρνούνταν αιώνια ύπαρξη ως Θεανθρώπου και λαμβανόμενη από *Κατά Λουκάν Ι, 33*.
- Ο όρος «ομοούσιος» παραλείφθηκε προς αποφυγή σαβελλιανιστικών ερμηνειών, αλλά και ευκολότερη εισαγωγή των ετεροδόξων^[77], το ίδιο και οι εκφράσεις «αληθινόν εκ Θεού αληθινού» και «δι ού τα πάντα εγένετο» ως περιττές, για λόγους που εξηγήθηκαν ανωτέρω.
- Τα τελευταία 4 άρθρα συμπλήρωσαν το σύμβολο έτσι ώστε να το καταστήσουν εύχρηστο και ως ομολογία πίστεως και ως βαπτιστήριο σύμβολο^[78], καθώς και για λειτουργική χρήση^[79]. Ταυτόχρονα οι αλήθειες των εκφραζόμενων αυτών άρθρων κύριο στόχο είχαν να καταδείξουν τις ενέργειες του Αγίου Πνεύματος, και μάλιστα κατά τη σειρά τις οποίες εμφανίζονται. Έτσι η καθολική εκκλησία εντάσσεται στην περιοχή ενέργειας του Αγίου Πνεύματος ενώ το βάπτισμα αναγνωρίζεται «ως έχων ισχύν στην εκκλησίαν, υπό την ενεργεία του Αγίου Πνεύματος ως σωτηριολογικό γεγονός»^[80].

Η προσθήκη του *Filioque*

Στο σύμβολο της πίστεως η καθολική εκκλησία περιέχει τον όρο «και (εκ) του Υιού» για την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος, γνωστό και ως *filioque*. Η σημαντικότητα αυτής της παραλλαγής έγκειται στο ότι υπήρξε η πρώτιστη θεολογική αιτία του μεγάλου σχίσματος και μονίμου ως σήμερα, μεταξύ Ορθοδόξου και Καθολικής εκκλησίας. Όπως είναι γνωστό οι αποφάσεις των οικουμενικών συνόδων, αποφαίνονται δογματικώς αλαθήτως και πως τα σύμβολα πίστεως αυτών είναι «ο ακριβής και απλανής δρόμος της ορθοδοξίας»^[81]. Το σύμβολο μάλιστα αυτό επικράτησε από νωρίς στην εκκλησία ως βαπτιστήριο σύμβολο, ήτις ως το κατηχητικό σύμβολο της ορθής δογματικής πίστης που εξέφραζαν οι νεοφώτιστοι, ενώ

εισήλθε και από νωρίς στην λατρευτική πράξη της εκκλησίας^[82], τόσο στη Ανατολή, όσο και στη Δύση.

Το *filioque* αρχικώς ενεφανίσθη στην Ισπανία, σε μια προσπάθεια απόκρουσης αιρετικών δοξασιών στη σύνοδο του Τολέδο, το 589. Η προσθήκη αυτή επικυρώθηκε στη Φραγκική εκκλησία το 809/810 στη σύνοδο του *Ακβισγράνω* (Ααχεν), με το Πάπα Λέοντα τον Γ', να διαφωνεί προς τον όρο, αντιτιθέμενος προς κάθε προσθήκη στο σύμβολο. Επιπρόσθετα αντιλαμβανόμενος τον κίνδυνο ανέγραψε σε αργυρές πλάκες, σε ελληνικά και λατινικά, στο ναό του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη το σύμβολο, ώστε στο μέλλον να μην παραχαραχθεί^[83]. Σε κάθε περίπτωση όμως φαίνεται από τις διασωθείσες ιστορικές πηγές πως το *filioque* αντιμετωπίστηκε ως αιρετική διδασκαλία από την ενιαία εκκλησία. Η αντίδραση του Πάπα Λέοντα ήταν ενδεικτική, όπως και οι κανόνες των οικουμενικών συνόδων, οι οποίοι σαφώς απαγορεύουν οποιαδήποτε προσθήκη στα σύμβολα των πατέρων των οικουμενικών συνόδων. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ενέργεια των παπικών αντιπροσώπων του Πάπα Νικολάου, όταν αυτοί θέλησαν να διαδώσουν το σύμβολο με την προσθήκη του *filioque* στη Βουλγαρία, οπότε και προκλήθηκε έντονη αντίδραση από την εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, οδηγώντας τον ιερό Φώτιο να το χαρακτηρίσει ως «αιρετική δόξα», «άθεον γνώμη», «βλασφημία κατά του Αγίου Πνεύματος» καθώς και ότι «εισάγει Δυναρχία εν τη Μοναρχική Τριάδι»^[84]. Πέραν τούτου η προσθήκη δε φαίνεται να διδάσκεται αγιογραφικώς (στις Γραφές), ιστορικοδογματικώς (καμία αναφορά από Οικουμενικές συνόδους), αλλά και θεολογικώς όπως ανωτέρω ο ιερός Φώτιος υπομνημάτιζει^[85].

Τα αποτελέσματα της συνόδου

Οι αποφάσεις της συνόδου, επισφράγισαν την κατάρρευση του αρειανισμού στην ανατολή, τη στιγμή που μετριοπαθείς αρειανοί (κατά βάση ημιαρειανοί), Μακεδονιανοί και

Απολιναριστές αποδέχθηκαν το σύμβολο Νίκαιας - Κωνσταντινούπολης, ώστε να ενταχθούν στην εκκλησιαστική κοινότητα. Ταυτόχρονα, αποτέλεσε θρίαμβο της πολιτικής θεολογίας την οποία προ διετίαν είχε χαράξει ο Μέγας Βασίλειος^[86]. Στη Δύση το πρόβλημα συνεχίστηκε κατά βάση εκτός ορίων της αυτοκρατορίας, με αποτέλεσμα οι αρειανικές έριδες να μεταφερθούν στις εκκλησίες της δυτικής Ευρώπης μέχρι και τον 6ο αιώνα και την επικράτηση των Φράγκων. Μάλιστα η αποδοχή του αρειανισμού και δη της ομολογίας των ομοίων, επέφερε και πολιτικά προβλήματα στην αυτοκρατορία αφού εμπόδισε την αφομοίωση των γοθικών φύλλων στο εσωτερικό της, ενώ θεολογικά μεταλαμπάδευσε τη θεολογική διαλεκτική στη φραγκολατινική θεολογία, επηρεάζοντας και την πνευματική ταυτότητά της.

Υποσημειώσεις

1. ↑ Εκκλ. Ιστορία Βλασίου Φειδά, Τόμος Α΄, σελίς 522
2. ↑ Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collection. III, 557
3. ↑ Εκκλ. Ιστορία Θεοδώρητος 5,6,205
4. ↑ Ιωάννη Καλογήρου, Ιστορία των Δογμάτων, Τόμος Α΄, σελίς 401
5. ↑ Μ.Αθανασίου, προς Μοναχούς, 6
6. ↑ Εκκλ. Ιστορία Σωκράτους I,14,1
7. ↑ Μέγας Αθανάσιος, Ευστάθιος Αντιοχείας
8. ↑ Μ.Αθανασίου Περί των Συνόδων,10κεξ
9. ↑ Εκκλ. Ιστορία Φειδά 504 «Μετά από πέσεις και απειλές η αντιπροσωπεία αναγκάσθηκε να δεχθεί το αρειανικό σύμβολο της Νίκης, το οποίο είχε ως βάση το ...τετάρτου συμβόλου του Σιρμίου...Τα μέλη της συνόδου του Αριμίνο υποχρεώθηκαν να δεχθούν το σύμβολο κατά μειοψηφία...»
10. ↑ Το αυτό, σελ.505
11. ↑ Επιφανίου, Κατά Αιρέσεων 69, 59
12. ↑ Ιωάννου Καρμίρη, Τα ΧκΣΜτΟΚΕ, Τόμος 1ος, Αθήνα, 1960, σελίς126
13. ↑ Εκκλ. Ιστορία Σωκράτους 2,41,40 /Σοζωμενού 2,32.3,5.4,22
14. ↑ Catholic Encyclopedia, Article: First Council of Nicaea
15. ↑ Εκκλ. Ιστορία Θεοδώρητος 5,6,στ.1217
16. ↑ Εκκλησιαστική Ιστορία, Βασιλείου Στεφανίδη, σελίς 201
17. ↑ Συνοδική επιστολή συνόδου Κωνσταντινουπόλεως το 382
18. ↑ Παναγιώτης Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, Τόμος Β΄, σελίς 40

19. ↑ Οι δυτικοί επίσκοποι συνδέονταν φιλικά με τον Πέτρο Αλεξανδρείας από την εποχή της εξορίας του στη Ρώμη και αναγνώριζαν αυτόν ως επίσκοπο Αλεξανδρείας και όχι τον Μελέτιο
20. ↑ Εκκλ. Ιστορία Θεοδώρητος, 7,3/Σοζωμενός VII,7-9, HCG, II,37εξ
21. ↑ Εκκλ. Ιστορία Φιλοστοργίου, 9, 8-10/ Σωκράτους 4,14-15/Σοζωμενού 7,13/Θεοδώρητου 5,8
22. ↑ Εκκλ. Ιστορία Σωκράτους, 2,38
23. ↑ Εκκλ. Ιστορία Θεοδώρητου 7,2
24. ↑ Εκκλ. Ιστορία Θεοδώρητου, 7,3
25. ↑ Επιστολή 92
26. ↑ Εκκλ. Ιστορία Σωκράτους 5,8
27. ↑ Μία Φύση, τρεις υποστάσεις, διαχωρισμός όρων ουσία και υπόσταση
28. ↑ PG 37,1176-1177/37,1268-1269 /37,1410/37,1412
29. ↑ Ιωάννη Καρμίρη, Η εκκλησιολογία του αγίου Γρηγορίου Θεολόγου, Αθήνα, 1960, σελίδα 30/1, 38
30. ↑ Εκκλ. Ιστορία Σοζωμενού 7,7
31. ↑ Εκκλησιαστική Ιστορία Θεοδώρητου 7,2
32. ↑ Εκκλ. Ιστορία Θεοδώρητος, 7,3/Σοζωμενός VII,7-9, HCG, II,37εξ
33. ↑ Mansi 3,557
34. ↑ Mansi 3,557
35. ↑ Codex Theod.,XVI,1,1-3.5,1.6.7.8.13-18 κ.α.
36. ↑ Mansi VII,445
37. ↑ Ζωναράς, Βαλσάμων, Αριστηνός
38. ↑ Hefele-Leclereq,Hist. Des Conciles, II, 1, 18 κεξ
39. ↑ Εκκλ. Ιστορία Σωκράτης 5, 8
40. ↑ Αποστολικοί κανόνες λδ´, λε´
41. ↑ Νικοδήμου Αγιορείτου, Πηδάλιον, σελίς 158
42. ↑ Νικοδήμου Αγιορείτου, Πηδάλιον, σελίς 159
43. ↑ Συνοδική επιστολή συνόδου Κωνσταντινουπόλεως το 382
44. ↑ Εκκλ. Ιστορία Θεοδώρητος, 7,3/ Σοζωμενού VIII,7-9
45. ↑ Δ.Μπαλάνος, Το Δόγμα της Εκκλησίας περί Αγίας Τριάδος, Αθήνα,1911
46. ↑ Ιωάννη Ρωμανίδη, Δογματική και Συμβολική Θεολογία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, Τόμος Α´, σελίς 242
47. ↑ Βλέπε ανωτέρω σελ. 131
48. ↑ Συνοδική επιστολή έτους 382, σελίδα 70/1
49. ↑ Konstantinopolitanisches Symbol, άρθρο εν PRE XI, 19 κεξ - Lehrbruch der dogmengeschichte
50. ↑ Lehrbruch der vergleichenden confessionskunde, I, 252 κεξ - Das apostolische symbol, Leipzig 1894, I, 233 εξ
51. ↑ Das Nicanisch - Konstantinopolitansche symbol, Leipzig 1898 σελ. 32 εξ Marcus Eremita, Leipzig 1895, σελ. 149 εξ.
52. ↑ Χρυσ. Παπαδόπουλος, Το σύμβολον της Β´ οικουμενικής συνόδου, σελίς 59-66
53. ↑ Ιωάννη Καρμίρη, ΤΔκΣΜτΚΟΕ, Τόμος Α´, Έκδοση Β´, σελίς 83
54. ↑ Εκκλ. Ιστορία Στεφανίδη, Έκδοση Α´, σελίς 183

55. ↑ Εκκλ. Ιστορία Φειδά, Τόμος Α΄, σελίς 536
56. ↑ ΤΔκΣΜτΟΚΕ, Τόμος Α΄, σελίς 82
57. ↑ Schwarz, Acta Conciliorum oecumenicorum II,2, σελ. 93
58. ↑ Πληρέστερα. Ο Χ. Παπαδόπουλος υποστηρίζει: «Διότι παρατηρούμεν, ότι το σύνολον των λέξεων του Συμβόλου της Νίκαιας ανέρχεται εις 140 λέξεις, ήτοι εις 87 κύριας λέξεις, 23 προθέσεις, 22 συνδέσμους, και 28 άρθρα. Συγκρίνοντες τα δύο κοινά τμήματα των Συμβόλων, ήτοι παραλείποντες τον κατά των αρειανών αναθεματισμόν, εκ δε της Κων/πόλεως τας μετά εκφράσεις «και εις το πνεύμα το Άγιον» προσθήκας, ευρίσκομεν ότι εν τω της Νικαίας σύμβολον υπάρχουσιν 56 λέξεις, εν δε των Κων/πόλεως 73, ων αι 53 είναι ειλλημέναι εκ του Νικαίας, ήτοι τα 2/3 των κύριων λέξεων εν τοις συγκρινομένοις συμβόλοις είναι αι αυταί. Εν τω της Κων/πόλεως Συμβόλω παρελείφθησαν εκ του της Νικαίας μόλις 6 λέξεις, μεταβληθήσαι ή αντικατασταθήσαι δια 19 κυρίων λέξεων
59. ↑ Χρυσοστόμου Παπαδόπουλου, Το σύμβολον της Β΄ οικουμενικής συνόδου, σελίδα 43/4
60. ↑ Ιωάννη Καλογήρου, Ιστορία των Δογμάτων, Τόμος Α΄, σελίς 380
61. ↑ Στυλιανού Παπαδόπουλου, Πατρολογία, Τόμος β΄, σελίς 451
62. ↑ Επιστολαί 250,114,125,140,223
63. ↑ Εκκλ. Ιστορία Θεοδώρητος 5.9
64. ↑ PG 77,172-176
65. ↑ ACO,II,1,2,93
66. ↑ Εκκλ. Ιστορία Βλάσιος Φειδάς, Τόμος Α΄, σελίς 538
67. ↑ Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio. VII, 953. SAC II, 1, 2, σελίς 77
68. ↑ Παναγιώτη Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, Τόμος Γ΄, σελίς 42
69. ↑ Ιωάννη Καρμίρη, τα Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Ορθοδόξου Καθολική Εκκλησίας, Τόμος Α΄, Αθήνα 1960, σελίς 78
70. ↑ Εκκλ. Ιστορία Νικηφόρος Κάλλιστος, 12,13
71. ↑ Ομιλία Εις την Πεντηκοστήν
72. ↑ Στυλιανού Παπαδόπουλου, Πατρολογία, Τόμος β΄, σελίς 451
73. ↑ Επιστολή 141
74. ↑ Στυλιανού Παπαδόπουλου, Πατρολογία, Τόμος Β΄, σελίς 451
75. ↑ Στυλιανού Παπαδόπουλου, Πατρολογία, Τόμος Β΄, σελίς 451
76. ↑ Ιωάννη Καλογήρου, Ιστορία των Δογμάτων, Τόμος Α΄, σελίς 392
77. ↑ Ιωάννη Καλογήρου, Ιστορία των Δογμάτων, Τόμος Α΄, σελίς 389
78. ↑ Η Δευτέρα οικουμενική σύνοδος επί τη 1600στη επετείω αυτής, Ιωάννου Καρμίρη, Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, σελίς 268
79. ↑ Ιωάννη Καλογήρου, Ιστορία των Δογμάτων, Τόμος Α΄, σελίς 385
80. ↑ Ιωάννη Καλογήρου, Ιστορία

- των Δογμάτων, Τόμος Α΄, σελίς 395
81. ↑ Ιωάννη Καρμίρη, ΤΔκΣΜτΟΚΕ, Τόμος Α΄, σελίς 89
82. ↑ Ιωάννη Καρμίρη, ΤΔκΣΜτΟΚΕ, Τόμος Α΄, σελίς 89-92
83. ↑ *Annales ecclesiastici etc. Lucae 1738* εξ., τ.ΙΧ, 481 εξ
84. ↑ Ι. Βαλλέτας, Φωτίου του σοφωτάτου και αγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως επιστολαί, Λονδίνο, 1864
85. ↑ Ιωάννη Καρμίρη, Η Δευτέρα Οικουμενική σύνοδος επί τη 1600στη επετείω αυτής, Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, σελίς 271
86. ↑ Παναγιώτης Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, Τόμος Γ΄, σελίς 41

Βιβλιογραφία

- Βλασίου Φειδά, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Τόμος Α΄, Αθήνα, 2002.
- Βασιλείου Στεφανίδη, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήνα, 1959.
- Ιωάννη Καρμίρη, *Τα Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, Τόμος Α΄, Αθήνα 1960.
- Ιωάννη Καρμίρη, *Η Δευτέρα Οικουμενική σύνοδος επί τη 1600στη επετείω αυτής*, Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών.
- Στυλιανού Παπαδόπουλου, *Πατρολογία*, Τόμος Β΄, Αθήνα 1999.
- Παναγιώτη Χρήστου, *Ελληνική Πατρολογία*, Τόμος Γ΄, Θεσσαλονίκη, 1987.
- Ιωάννη Καλογήρου, *Ιστορία των Δογμάτων*, Τόμος Α΄, Αθήνα, 1985
- Ιωάννη Ρωμανίδη, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, Τόμος Α΄, Θεσσαλονίκη, 1999
- Νικοδήμου Αγιορείτου, *Πηδάλιον*, Εκδόσεις Αστέρως, Αθήνα, 1993.
- Καθολική εγκυκλοπαίδεια, *Πρώτη Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης*.

Οικουμενικές Σύνοδοι | Α΄ Οικουμενική Σύνοδος (Α΄ Νικαίας) | Β΄ Οικουμενική Σύνοδος (Α΄ Κωνσταντινούπολης) | Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος (Έφεσος) | Δ΄ Οικουμενική Σύνοδος (Χαλκηδόνα) | Ε΄ Οικουμενική Σύνοδος (Β΄ Κωνσταντινούπολης) | ΣΤ΄ Οικουμενική Σύνοδος (Γ΄ Κωνσταντινούπολης) | Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος (Εν Τρούλλω) | Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος (Β΄ Νικαίας)

Ανακτήθηκε από το "http://el.orthodoxwiki.org/%CE%92%CE%84_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82".

Κατηγορίες: Οικουμενικές Σύνοδοι | Σύνοδοι | Εκκλησιαστική Ιστορία | Ζωτικά Άρθρα

Κατηγορίες > OrthodoxWiki > Κατηγορίες > Εκκλησιαστική Ιστορία

Κατηγορίες > OrthodoxWiki > Κατηγορίες > Εκκλησιαστική Ιστορία > Οικουμενικές Σύνοδοι

Κατηγορίες > OrthodoxWiki > Κατηγορίες > Σύνοδοι

Κατηγορίες > OrthodoxWiki > Κατηγορίες > Σύνοδοι

OrthodoxWiki > Κατηγορίες > OrthodoxWiki > Ζωτικά Άρθρα

- Τελευταία τροποποίηση 05:43, 22 Μαρτίου 2009.
- [2 χρήστες online]
- Περιεχόμενο διαθέσιμο σύμφωνα με GFDL / CC by-sa.

Hosting provided by Orthodox Internet Services